

УДК 17.023.34[111+316.3] Ш64

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v051.2024.22>

О. І. Широка

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-7086-6414>аспірант кафедри соціальної філософії,  
філософії освіти та освітньої політикиНавчально-наукового інституту філософії та освітньої політики  
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова**ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ ПОНЯТЬ ТА МЕТОДОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ ЩАСТЯ  
В БУТТІ ЛЮДИНИ І СУСПІЛЬСТВІ (ЧАСТИНА 2)***У кожного з нас в душі діра розміром з Бога  
і кожен заповнює її як може.  
Жан-Поль Сартр*

**Проблемою** щастя людство цікавилось ще з давніх давен, і тому це завжди мало багатомпонентний і мінливий з часом підхід. І хоча важливість цієї теми очевидна майже для всіх людей, складність розуміння щастя завжди була найбільшим каменем спінання для здійснення в житті цієї мети. Розвиток багатьох наук про людину, її мислення, тільки додають параметрів в пошуку пріоритетів, що і приводять до важкості зробити вибір серед протиріч. Особливо в наш час, коли навкруги йде війна і більшість людей охоплені найпростішими бажаннями вижити. Тому усвідомлення і прагнення до реалізації щастя червоною ниткою проходить протягом всього життя людини і скрізь стратегію життя. Розуміння цього поняття залежить від виховання і самовиховання особистості, від культури й цінностей її та середовища, мети, інтересів і прагнень – природних і набутих, залежить від статі та віку, здоров'я природного і здобутого, настрою, статків життя людини та суспільства, залежить від безпеки та інших процесів у суспільстві, глобальних природних, цивілізаційних проблем, часу, картини світогляду – тощо.

І тому корисним буде розібратися з поняттям щастя, як розвивалося його розуміння в культурі людства завдяки набуткам мислителів, та дослідити цей феномен в бутті людини і суспільства, оскільки ці концепти ще не мали повного сенсового розкриття, яке б було досить зручним для практичного використання у житті.

У попередній статті «Методологічні засади феномену щастя у бутті людини і суспільства» був розпочатий підбір комплексу методологічних прийомів і принципів для розробки цілісного концепту.

**Мета** цієї статті полягає у визначенні основних понять щастя та продовженні аналізу найбільш плідних концептів та методологій дослідження феномену щастя в бутті людини і суспільства.

В «Філософському енциклопедичному словнику» під ред. В.І. Шинкарука автор статті про

щастя В. Єфименко пише: «щастя – категорія моральної свідомості, що позначає стан повного і тривалого вдовolenня від життя загалом» [8, с. 729], що досить точно показує загальні риси поняття і вводить суміжні параметри для нього: емоційно-моральну позитивність стану людини і зв'язок з категорією часу, а саме пролонговану дію такого стану протягом тривалого періоду – бажано всього періоду життя.

У польського філософа В. Татаркевича є узагальнене роз'яснення поняття в його трактаті «Про щастя»: «Різні поняття щастя мають спільне, що позначається як дещо позитивне, цінне» [14, с. 31]. Далі бачимо чотири напрямки роздумів: «Щасливим, по-перше, є той, кого супроводжує щаслива доля; по-друге, той, хто пізнав найсильніші радості; по-третє, той, хто мав найвищі блага або, принаймні, позитивний баланс у житті; і по-четверте, той хто задоволений життям» [14, с. 37]. Суть першої частини – в охопленні поглядом на життя і долю в цілому, що також показує на зв'язок із категорією часу, з позитивністю і деяким спонтанним, не залежним від волі людини везінням. Автор у другій частині роздумів робить акцент саме на якості позитивних переживань, що одночасно і є кількісним показником, тому і називає їх «найсильнішими емоціями». Далі мислитель наголошує, що наявність саме найвищих благ допомагає мати «позитивний баланс у житті» [14, с. 37], тому що мати всі блага апіорі неможливо, і є різниця між розумінням цих благ людьми, необхідністю, бажанням і можливостями їх мати. І ще серед усіх благ є більш пріоритетні для людини, які більше впливають на щастя, а є менш важливі. А також неможливо жити рафіновано, виокремлено від якихось негативних переживань, – тому і постає питання в інтеграційному підході до життя, щоб охопити всю палітру станів. Тому вводиться досить математичне поняття «балансу» і необхідність сумарної позитивності його кількості. В четвертій

дефініції використаний термін «задоволеності», що також відноситься до позитивних емоцій відносно даного долею відрізка часу. Як бачимо – всі чотири шляхи роздумів приводять до сенсового епіцентру поняття щастя – до позитивного впливу на буття людини.

У словнику «Філософська антропологія: словник» Н. Хамітовим і С. Криловою дається дуже влучне визначення феномену: «Щастя – переживання вищої повноти та усвідомлення буття, стан радості від того, як складається життя. Категорії «сене життя» та «щастя» можна співвіднести з категоріями «можливість» та «дійсність» [7, с. 344]. У цьому сенсі поняття щастя має вже більш всеохоплюючий для свідомості філософський набір понять і супутніх для саморозвитку завдань, які потребують більш детального освітлення. Як свідчить розвиток всієї історії філософії – їх не можна уникнути або забути, бо саме усвідомлення їх і підпорядкування своїх дій в життя відносно відкритого погляду на реальність має вплив на результати і відчуття щастя в житті. Плідним є започаткований Назіпом Хамітовим метаантропологічний підхід до цього екзистенціалу через розуміння різних вимірів людського буття з їх характерними рисами, який планується аналізуватися в дисертації автора цієї статті щодо феномену щастя.

Також у дослідженні буде використовуватися поняття гедонізм (від грец. *hedone* – насолода). У словнику, який згадувався вище, Н. Хамітов і С. Крилова гедонізм визначають як «моральний принцип, згідно з яким сене життя полягає в отриманні насолоди. Можна сказати, що гедонізм – це спроба виправдати насолодою тягар життя. Задоволення та насолода в гедонізмі є критерієм моралі та способом обґрунтування добра» [7, с. 88]. При поверхневому сприйнятті цього поняття здається, що задоволення є основною метою людини і тому через насолоду міряється добро і зло. Але це досить викривлене сприйняття не враховує довгострокових наслідків, тому є помилковим. Епікур доповнив введені Аристипом поняття гедонізму, розкривши, що для більшого задоволення життям треба зробити добро першопричиною позитивного стану душі і тоді протипоставлення гедонізму і аскетизму нівелюються завдяки гармонійному підходу до процесу розвитку і самовдосконалення людини [8, с. 109].

Важливим поняттям, яке буде використовуватися у роботі, є евдемонізм (грец. *eudaimonia* – блаженство, щастя). Це «етичний принцип, який вважає головним критерієм моральності та основою моральної поведінки людини прагнення щастя» [7, с. 421]. Можна погодитися з цілісним і глибоким усвідомленням феномену «щастя» С. Крилової, яка пише: «на відміну від гедонізму, який ототожнює поняття щастя та індивідуальної

насолоди, евдемонізм розглядає щастя не лише як насолоду однієї особистості, а як гармонійне поєднання особистісного щастя з інтересами, потребами та цінностями інших людей» [7, с. 421].

Таким чином, щастя – більш емке поняття, яке в себе включає ще ряд інших, але досить суміжних понять (гедонізм та евдемонізм), які характеризують собою особистісне і суспільне щастя. До концепту щастя мають відношення такі поняття як радість, задоволення, насолода, благополуччя, афективне переживання щастя, позитивні відчуття, суб'єктивне розуміння щастя, які розгортаються з кожним аналізом досліджень філософів. Також концепт не може бути розкрити повним чином без стику протиріч і розуміння взаємозв'язків з такими еволюційними поняттями як свідомість, рівень еволюційного розвитку, рівень буття людини, волевиявлення людини, самоусвідомлення, світогляд. Надзвичайно важливими для розуміння щастя є морально-ціннісні категорії – а саме гуманізм, людяність, совість, любов та свобода, доброчесність, справедливість, добро, відповідальність, творчість і натхнення, гармонійність, самопізнання й розвиток та інші.

Спробуємо розібратися в різності понять та розвитку їх особливостей за допомогою обрання найбільш дієвих концептів і методологій дослідження феномену щастя.

Наприклад, методологія класичного психоаналізу З. Фрейда сприятиме усвідомленню щастя у розрізі концептів «ерос» і «танатос». Автор у своїх працях приходив до концептуалізації понять про життєву силу людини еросу і деструктивну – танатосу. «Ерос» є виявом спроможності жити і жити насамперед щасливо. Хто має більш проявлений на практиці і в діяльності вектор життєвої сили, життєвої енергії, той має можливість жити з більшим реалізованим почуттям життєрадісності, щастя в житті, і саме цей прояв забезпечує більш осмислений підхід до усвідомлення себе як особистості, свого життя. Це не просто енергія інстинктивного прояву, як може здаватися на перший погляд, а ще й трансформована мисленевим процесом потенція в конкретні дії, які змінюють життя людині, його буття, і несуть імпульс дієвої енергії у соціум у вигляді конкретного впливу цими думками, словами і діями. Також це впливає і на реалізацію своїх задумів і бажань до себе як до особистості і до інших. Протилежним аспектом еросу як життєвої сили є поняття танатосу як відчуття втрати життєвої сили, сенсу життя, що уособлює прояв інстинкту самознищення, який є деструктивною силою у відношенні до своєї особистості, свого здоров'я, життя, до взаємовідносин з іншими та є деструктивним впливом особи на суспільство у самих різних проявах і напрямках [13].

Плідною є методологія гуманістичного психоаналізу Е. Фромма для аналізу феномену щастя.

Вона має і теоретичний, і практичний характер, допомагає розгорнути поняття через концепти «біофілія» та «некрофілія» і концепт «бути» і «мати».

Концепт Еріха Фромма про біофілію та некрофілію відповідає двом протилежним поглядам, де біофілія є прагнення до всього живого, динамічного та життєрадісного, конструктивного, що приводить до щастя, а некрофілія є прагненням до мертвого, статичного, бездушного та деструктивного. Ці два вектори описують стан життєвої сили, енергії, щастя, прагнень і включають до себе прояви в різних аспектах життя людини: і в своєму стані, і по відношенню до свого здоров'я, і у відносинах між людьми, стосунках, процесах на роботі, у побуті і культурі, у процесах творчої діяльності, в суспільстві і у взаємодії між країнами і спільнотами [11].

З іншого боку, розкриває нові грані щастя концепт Е. Фромма «бути – мати». У сучасному світі, коли прискорений технологічний прогрес масово додає людині можливостей жити більш у комфортних умовах, а процес виховання, освіти і особистісно-соціального становлення залишається повільним і енерговитратним у всіх аспектах, ми можемо спостерігати як людина залишається в незадоволених потребах своїх інстинктів. Це відбувається тому, що первісні у прояві людини – інстинкти, а розвиток свідомості і формування цінностей набувається набагато пізніше. Люди буденного буття з волею до самозбереження і продовження роду, а також люди граничного буття з волею до інформованості та волею до влади віддають перевагу концепту «мати». Вони прагнуть володіти додатковими ресурсами для життя – смачну їжу, модний одяг, машину, квартиру, зовнішньо схвалений матеріальний рівень (інколи і інтелектуальний), здатність справляти враження на оточуючих. Але фіксація саме на придбанні цінностей для буття є ознакою того, що духовних цінностей у самої людини не вистачає, і тому є потреба заповнити екзистенціальну порожнечу і додати цінності буттю людини зовні. На відміну від такого розподілу є більш суттєві цінності, які дають більше щастя у прояві в бутті – коли людина усвідомлює особисту унікальність, цінність, самоповагу та відповідальність перед собою та іншими, тому обирає у першу чергу не справляти враження на інших або щось «мати», а саме «бути» проявленим конструктивно по відношенні до Іншого та Інших. Такі пріоритети бачимо у людей граничного буття із волею до пізнання і творчості, а також у людей метаграничного буття з волею до співтворчості, любові, свободи [12].

Також плідним у нашому дослідженні може бути методологічний принцип Х. Ортеги-І-Гассета про людину маси і шляхетну людину, де «маса –

це сукупність осіб без спеціальної кваліфікації..., це «рядова людина»... це якісна однорідність, це суспільна безформність,... що не відрізняється від інших, а являється повторенням загального типу» [4, с. 17]. Про їх мислення філософ пише, що воно недалекоглядне, навіть відстале, а в житті вони пасивні і дуже залежать від волі лідера. Прагнуть до індивідуального щастя – споживати і отримувати більше насолод, але «від себе нічого особливого не вимагають, а що для них жити – це бути щомить тим, чим вони вже є, без зусилля до саморозвитку, трісками, що їх несе течія» [4, с. 18]. На противагу їм він аналізує характерність меншин в суспільстві – це спеціально кваліфіковані одиниці чи групи одиниць, шляхетні добірні люди – «хто вимагає від себе більше, як інші, хоч, може і не спроможний сповнити цих вищих вимог, ... беруть на себе все нові труднощі і обов'язки» [4, с. 18]. Саме вони мають активну позицію по відношенню до світу, вони самі є чинниками змін у своєму (і не тільки) бутті, не чекають, що хтось щось для них зробить і тому мають більш складне і глибоке розуміння щастя для них, куди включають і щастя інших людей.

Цікавим для дослідження щастя є концепт Й. Гейзінги «Homo ludens» – «людина граюча». Автор пише «хоч би що робила людина, все то – гра» [1, с. 5]. Філософ досліджує історичні засади такого прояву у бутті: «Гра давніша за культуру, адже культура, хоч які неадекватні її визначення, неодмінно передбачає наявність людського суспільства, а тварини ж не чекали, поки-то прийде людина та навчить їх гратися» [1, с. 6]. З одного боку, мислитель досліджує доісторичний давній феномен гри у людському існуванні, який напряду веде до несвідомого, до інстинктів, і це може бути і конструктивно, і деструктивно, коли гра стає агресією; а з іншого боку, гра тісно пов'язана із легкістю та невимушеністю поведінки, із щирістю, веселощами, радістю, щастям, яка трансформувалась в наш час в інтенцію творчості нашої свідомості і поведінки. Стан гри у людини вказує на відкритість, оптимізм, завзятість особистості до світу, до людей і можливість постійно активно сприймати динамічно мінливу обстановку навкруги, реагувати, балансувати в своєму настрою і рішеннях, щоб віднайти найбільш гармонійні і емоційно виповнені рішення для потреби своїм запитами і для встановлення співтворчих стосунків з іншими людьми у суспільстві. Тому компонент гри також є органічно врослим в поняття щастя і потребує додаткового розкриття для розуміння і практичного використання [8, с. 109-110].

Образним і простим з першого погляду здається методологічний підхід Г. Сковороди щодо концепту «сродна праця». Він рефлексує: «Що гірше, як плавати у достатку і смертно мучитися без спорідненої Праці? Немає болючішого, як

хворіти Думками, а болять Думки, позбавляючись спорідненої Справи. І немає радісніше, як жити за естеством. Солодка тут праця, терпіння тіла і сама Смерть його тоді, коли Душа, Владичиця його, схожою насолоджується Справою» [2, с. 173]. Мислитель наголошує на цінності сродної праці в житті людини і на прямий зв'язок із щастям, радістю. Також природно для людини бути проявленим і почутим, прийнятим і корисним іншим у суспільстві. Тому важливо розібратися, яка праця більш природна для людини, більше підходить до його індивідуальних можливостей і потреб. І не менш важливим є факт затребуваності в такій праці у суспільстві в цей час. Тому такий подвійний аспект натхнення від задоволення працею дає суттєвий творчий поштовх в бутті і більше радості. Г. Сковорода навіть цитує Епікура: «Подяка блаженній натурі за те, що потрібне зробила неважким, а важке непотрібним» [2, с. 173]. Евристичним є розгортання Назіпом Хамітовим концепту «сродної праці» мислителя в додаткових ракурсах як «сродна взаємодія людей» [10] і сродний зв'язок душі з Богом [10]. Сродне відношення до інших привертає увагу на необхідність конструктивності та гармонічності стосунків, бо вміння розуміти та вибудовувати взаємовідносини є своєрідною важливою справою людини, що впливає на якість життя і щастя. А відкриття своєї унікальної місії, покликання в житті, розуміння нагальних задач, які стоять перед душею, є обов'язковим і невід'ємним від розуміння сенсу життя і необхідності спрямовувати роздуми на безпосередній діалог і зв'язок душі з Богом, що також приводить людину до щастя.

Методологія метаантропологічного потенціалізму, розроблена Пирожковим С. і Хамітовим Н. в поєднанні принципів потенціалізму і метаантропології означає необхідність аналізу феномену щастя в категоріях можливості та дійсності в різних вимірах буття, і «звідси правомірність використання «поняття “потенціал”, що відображає різні аспекти саморуху внутрішніх елементів конкретної системи від можливості до дійсності» [5, с. 9; 6, с. 29]. Відносно феномену щастя, це привертає увагу до «багатоманітних можливостей, що закладені в тій чи іншій системі, і які при відповідних умовах можуть бути реалізовані» [5, с. 9; 6, с. 29]. Це означає, що сам потенціал – можливість бути щасливими в нас закладений самою природою у вигляді органічної необхідності щастя в житті, що і проявляється у вимірах нашого буття. А оскільки усвідомлення цих процесів залежить від виховання і самовиховання завдяки культурним набуткам середовища і деяким особистісними можливостями, – тому кожен вже по-різному проявляється в різних вимірах буття в залежності від сформованих цінностей, і тому

маємо такі різні результати. Але в будь-якому випадку не в залежності, у якому вимірі буття перебуває людина, – в неї завжди є можливість жити в майбутньому більш щасливо і гідно. Ймовірність того, чи захоче людина жити краще і так діяти, залежить від її вже сформованих цінностей, усвідомлення і набутих звичок, і вона тяжіє до основного свого виміру буття, але потенціал як така можливість залишається завжди. І це відноситься як до розвитку людини, так і до розвитку спільнот, країн і загалом всієї цивілізації.

Також в дослідженні застосовується комплекс загальнонаукових методів, – таких як індукція, дедукція, порівняння, аналіз, синтез, абстрагування та узагальнення, апроксимація, завдяки яким маємо можливість аналізувати різні погляди на феномен щастя та застосовувати висновки різних методологічних концепцій для виявлення нових філософських конструктів та активного користування в практиці у різних напрямках особистого і суспільного життя.

**Висновки.** В статті проаналізовані основні і супутні поняття концепту «щастя» та підібрані додатково методи для дослідження феномену щастя в бутті людини та суспільстві. До методологічної бази дослідження додаються методологія класичного психоаналізу З. Фрейда і гуманістичного психоаналізу Е. Фромма, методологія гри Гейзінга, принцип Ортеги-І-Гассета про «людину маси» і «людину шляхетну». Глибоко вбудований своєю сутністю до поняття щастя методологічний підхід Сковороди про «сродну працю». До фундаменту методологічної бази разом з метаантропологією та андрогін-аналізом входить і методологія метаантропологічного потенціалізму на перехресті розробок С. Пирожкова і Н. Хамітова.

### Література

1. Гейзінга Й. Homo ludens. Переклад з англійської Олександра Мокровольського. К. : Основи. 1994. 250 с.
2. Г. Сковорода. Повна академічна збірка творів під редакцією проф. Ушкалова. Харків-Удмонтон-Торонто : Майдан; Видавництво Канадського Інституту Українських Студій. 2011. 1400 с.
3. Історія філософії. Проблема людини та її меж, під ред. Хамітова Н., Гармаш Л., Крилової С.. К.: Наукова думка. 2000. 272 с.
4. Ортега-І-Гассет Х. Бунт мас. В перекладі з іспанського Вольфрама Бурггардта. Нью-Йорк: видання Організації Оборони Чотирьох Свобод України (ООЧСУ). 1965. 158 с.
5. Пирожков С. Трудовий потенціал в демографічному вимірі. Київ: Наукова думка. 1992. 180 с.
6. Пирожков С., Хамітов Н. Цивілізаційна суб'єктність України: від потенцій до нового світогляду і буття людини. Київ, НВП «Видавництво “Наукова думка” НАН України». 2020. 254 с.
7. Філософська антропологія словник, під ред. Н. Хамітова, С. Крилової, Т. Розової, С. Мінева, Т. Лютого. 4-е видання. К. : КНТ. 2020. 472 с.

8. Філософський енциклопедичний словник, під ред. В.І. Шинкарука. К.: Абрис. 2002. 751 с.

9. Хамітов Н., Крилова С. Філософський словник. Людина і світ. – К.: КНТ, 2007. 264 с.

10. Хамітов Н. Філософське мистецтво Григорія Сковороди і дискусії щодо розвитку гуманітарної сфери України. ISSN 1027-3239. Вісн. НАН України, 2023, № 6. doi: <https://doi.org/10.15407/vsn2023.06.084>. С. 84–99.

11. Erich Fromm: The Anatomy of Human Destructiveness. Holt Rinehart & Winston, New York, 1973. 528 p.

12. Erich Fromm: To have or to be? ISBN 9781306627054. 1973.

13. Freud, Sigmund: Beyond the Pleasure Principle. Vienna, Internationaler Psychoanalytischer Verlag, 1920. 94 p.

14. Władysław Tatarkiewicz: O szczęściu. Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe. 1962.

#### Анотація

**Широка О. І. Визначення основних понять та методології дослідження феномену щастя в бутті людини і суспільстві (Частина 2).** – Стаття.

Проблемою щастя люди цікавились ще з давніх давен і тому це завжди мало багатокомпонентний і мінливий з часом підхід. І хоча важливість цієї теми очевидна майже для всіх людей, але складність розуміння щастя завжди була найбільшим каменем спіткання для здійснення в житті цієї мети. Тому автор вирішує продовжити дослідження феномену щастя в бутті людини і суспільства, оскільки поодинокі концепти не мали повного сенсового розкриття, яке б було досить зручним для практичного використання у житті.

У статті проведений аналіз основних дефініцій концепту: щастя, гедонізм, евдемонізм та їх зв'язки між собою. Напряму до концепту щастя мають відношення такі поняття як радість, благополуччя, позитивні відчуття, які розгортаються з кожним аналізом досліджень філософів. Також концепт не може бути розкрити повним чином без стику протиріч і розуміння взаємозв'язків з такими еволюційними поняттями як свідомість, рівень розвитку, рівень буття людини, волевиявлення, самоусвідомлення, відповідальність, світогляд. Надзвичайно важливими для розуміння щастя є морально-ціннісні категорії – а саме: гуманізм, людяність, совість, любов та свобода, доброчесність, справедливість, творчість і натхнення, гармонійність та інші.

Також автором розглянуті найбільш близькі концепти, методи і методології для дослідження феномену щастя в бутті людини та суспільстві. До методологічної бази дослідження додаються методологія класичного психоаналізу З. Фрейда («ерос» і «танатос»), методологія гуманістичного психоаналізу Е. Фромма концептів «біофілія» або «некрофілія» і «мати» або «бути». Цікавим аспектом розкривається для феномену щастя ігрова методологія Гейзинги. Методологічний принцип Ортеги-І-Гассета про «людину із людської маси» і «людину шляхетну» показує тісний зв'язок самоусвідомості людини та якості людського буття, життя суспільства і щастя. Глибоко вбудований своєю сутністю до поняття щастя методологічний підхід Г.Сковороди

про «сродну працю» як сродний для душі прояв людини у бутті. Однією з фундаментальних методик для дослідження стає методологія антропологічного потенціалізму на перехресті розробок С. Пирожкова і Н. Хамітова. Разом із тим основу методологічної бази складають метаантропологія та андрогін-аналіз. Основою цих методів є розкриття концепту у межах буденного, граничного і метаграничного буття людини і його вольових характеристик.

**Ключові слова:** щастя, гедонізм, евдемонізм, радість, задоволення, свідомість, усвідомлення, людяність, гуманізм, філософська антропологія, метаантропологія, рівень буття людини, соціальне буття людини.

#### Summary

**Shyroka O. I. Definition of basic concepts and methodologies for researching the phenomenon of happiness in human existence and society (Part 2).** – Article.

The problem of happiness has interested humanity since ancient times, and therefore the approach to it has always been multi-component and changing over time. And although the importance of this topic is obvious to almost all people, the complexity of understanding happiness has always been the biggest stumbling block on the path to achieving this goal in life. Therefore, the author decides to continue researching the phenomenon of happiness in the existence of man and society, since the concepts themselves did not have a complete semantic disclosure, convenient enough for practical use in life.

The article analyzes the basic definitions of the concept: happiness, hedonism, eudaemonism and their connections with each other. The concept of happiness is related to such concepts as joy, well-being, positive feelings, which are developed with each analysis of the research of philosophers. Also, the concept cannot be fully revealed without the intersection of contradictions and understanding of the relationships with such evolutionary concepts as consciousness, level of development, level of human existence, will, self-awareness, responsibility, worldview. Extremely important for understanding happiness are moral and value categories – namely: humanism, humanity, conscience, love and freedom, virtue, justice, creativity and inspiration, harmony and others.

The author also considered the closest concepts, methods and methodologies for studying the phenomenon of happiness in human existence and society. The methodological basis of the study is supplemented by the methodology of classical psychoanalysis by S. Freud ("eros" and "thanatos"), the methodology of humanistic psychoanalysis by E. Fromm of the concepts of "biophilia" or "necrophilia" and "to have" or "to be". An interesting aspect is revealed by the game methodology of Geisinga for the phenomenon of happiness. The methodological principle of Ortega-I-Gasset about the "man from the human mass" and the "noble man" shows the close connection between human self-consciousness and the quality of human existence, the life of society and happiness. Deeply embedded in its essence into the concept of happiness is the methodological approach of G. Skovoroda about "related work" as a manifestation of a person in existence that is related to the soul. One of the fundamental methods for the study is the

methodology of anthropological potentialism at the intersection of the developments of S. Pirozhkov and N. Khamitov. At the same time, the methodological basis is formed by metaanthropology and androgynous analysis. The basis of these methods is the disclosure of the concept within the framework of ordinary, boundary

and meta-boundary human existence and its volitional characteristics.

*Key words:* happiness, hedonism, eudaemonism, joy, pleasure, consciousness, awareness, humanity, humanism, philosophical anthropology, metaanthropology, level of human existence, social human existence.